

Đoàn Thị Điểm

Tiểu sử

Nữ sĩ Đoàn Thị Điểm (段氏點) sinh năm 1705 tại làng Giai Phạm, huyện Văn Giang, xứ Kinh Bắc (nay là tỉnh Bắc Ninh) mất năm 1748 tại tỉnh Nghệ An. Bà có tài, có sắc, thông minh từ nhỏ, học vấn uyên bác, viết nhiều tác phẩm bằng chữ Hán và chữ Nôm. Tác phẩm nổi tiếng nhất của bà là bản dịch Chinh phụ ngâm (Khúc ngâm của người vợ có chồng đi chiến trận). Khúc ngâm này nguyên tác bằng chữ Hán của nhà thơ Đặng Trần Côn (1715-1750) quán làng Nhâm Mục (làng Mọc) thuộc Kinh thành Thăng Long.

Đặng Trần Côn viết Chinh phụ ngâm để ghi nhận một hiện thực lịch sử của đất nước. Trải bao thế kỷ, dân tộc ta phải đương đầu chống giặc ngoại xâm, trai tráng trong nước phải tòng quân giết giặc, những người phụ nữ phải đảm nhiệm công việc gia đình, đồng ruộng. Và kiên trì chờ đợi ngày về của người lính chiến. Tình trạng ấy cũng diễn ra trong đời sống của tác giả và dịch giả là thời Trịnh Nguyễn phân tranh, nạn binh hỏa liên miên không dứt.

Dịch Chinh phụ ngâm từ thơ chữ Hán sang thơ tiếng Việt, Đoàn Thị Điểm không làm công việc chuyển dịch bình thường. Bà đã tạo nên một công trình văn học dịch có giá trị cao, không những sát với nguyên tác mà có phần còn vượt nguyên tác. Tâm tư và cảnh ngộ của bà giống hệt tâm tư cảnh ngộ của người vợ trong khúc ngâm. Vì vậy, tuy là dịch thơ mà bà đã "dịch" chính đời mình ra thơ:

Khách má hồng nhiều nỗi truân chuyên

Đời bà vất vả thế. Ba mươi tám tuổi lấy chồng (ông tiến sĩ Nguyễn Kiêu). Lấy chồng được một tháng, chồng đi sứ ba năm. Cảnh tiễn biệt:

Cùng trông lại mà cùng chẳng thấy

Thấy xanh xanh những mấy ngàn dâu

Ngàn dâu xanh ngắt một màu
Lòng chàng ý thiếp, ai rầu hơn ai?
Chồng đi vắng, vợ ở nhà vừa làm nhiệm vụ con trai nuôi mẹ vừa
làm nhiệm vụ người cha dạy con:
Ngọt bùi thiếp đã hiểu nam
Dạy con đèn sách, thiếp làm phụ thân
Nay một thân nuôi già dạy trẻ
Nỗi quan hoài mang mẽ xiết bao
Sau thời gian đi sứ, ông Nguyễn Kiều về. Sum họp chẳng được bao
lâu, ông được lệnh vào trị nhậm ở Nghệ An. Bà đi cùng với ông.
Mới vào đến Nghệ An, chẳng may bà bị bệnh, mất đột ngột, không
thực hiện được câu thơ:
Liên ngâm, đối ẩm đòi phen
Cùng chàng lại kết mối duyên đến già
Cho bỏ lúc sầu xa cách nhớ
Giữ gìn nhau vui thú thanh bình
Đoàn Thị Điểm cùng với Bà Huyện Thanh Quan và Hồ Xuân
Hương là ba nhà thơ nữ kiệt xuất trong văn học Việt Nam xưa, góp
phần làm vẻ vang cho văn học Việt Nam nói chung và văn học nữ
giới Việt Nam nói riêng. Bản dịch Chinh phụ ngâm của Đoàn Thị
Điểm đã phổ biến sâu rộng, được rất nhiều người yêu thích và
ngâm nga truyền miệng như văn học dân gian.

TRẦN LÊ VĂN